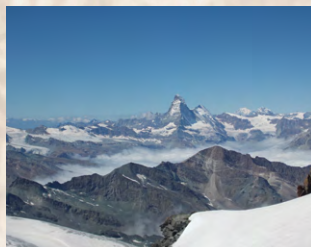

Hotel U Korunního prince

Příběh turnovského hotelu čp. 137 na konci 19. století na str. 4.

Jak vznikají hory

Více o tématu vzniku hor a pohoří se dozvíte více na str. 3.

Medaři a perníkáři

Historie perníku i tajemství jeho podmanivé vůně a chuti na str. 2.

Co nás čeká a co bylo?

Přehled akcí a výstav i fotovzpomínky najdete na str. 8.

Svátek Všech svatých a Dušičky na Dlaskově statku

Dlaskův statek v Dolánkách představí v listopadu obyčejně spojené v lidové tradici se svátkem Všech svatých a Dušiček.

svátek Dušiček, který je vzpomínkou na ty, kteří věčné blaženosti dosud nedosáhli a jejichž duše dosud pobývají v očistci.

Ilustrace kostela sv. Matěje od Josefa Václava Scheybala.

Po staletí o těchto svátcích lidé vzpomínají na ty, kteří už nejsou mezi námi. Navštěvují hroby příbuzných a přátel, zdobí je květy a zapalují svíce za spásu jejich duší. Svátek Všech svatých je dnem, kdy si lidé připomínají všechny svaté, nejen ty, kteří byli kanonizováni, ale všechny, kteří žili příkladným životem. Západní křesťané ho od 7. století slaví 1. listopadu, kdy ho papež Řehoř III. z května přesunul na výroční den křesťanského vysvěcení římského Pantheonu, původně pohanského chrámu olympských bohů. Římskokatolická církev v 10. století k tomuto svátku přidala následující den

Společným jmenovatelem obou bylo přesvědčení, že se v tyto dny otevírá brána podsvětí a stírá se hranice mezi světem živých a světem mrtvých. Hlavním obsahem obyčejů a zvyků, které je provázely, byla proto komunikace se zemřelými předky. Nejen v českém prostředí byl obecně rozšířený názor, že ve svatovečer Dušiček vystupují duše zemřelých z očistce, aby si odpočinuly od svých útrap. Navštěvují svoje bývalé domovy, kde je příbuzní vítají. Podobné představy byly rozšířené i jinde ve světě a souvisela s nimi řada praktik. Dodnes jsou dodržovány například u ostrovanů, kde duše

zemřelých vítají speciálně vyrobenými stojany, na které kladou vzácné druhy ovoce, a v každém domě jim obětují jídla, která kladou na postel. V Tibetu probíhá slavnost zemřelých okázale v doprovodu modliteb, cinkání zvonců a slavnostního osvětlení, které má duše vítat a zároveň jim svítit na cestu do jejich bývalých domovů. Rozsvěcují se budovy klášterů i střechy domů na pláních. Do temna noci rozzářeného světly zní dunění trubek a gongů. V severských zemích se podle starých legend mrtví vracejí ke svým krbům. Představují je řetězy, zavěšené nad ohništěm. Pokud se řetěz chvěje, znamená to, že se duše chvěje v očistci, pokud řetěz spadne, pak duše velmi trpí. V asijských zemích je vítání duší spojeno s hudbou, která je rytmická, hlučná a provází noční veselí. S východem slunce hudba utichá a mění se v pomalé bubnování na rozloučenou. Lidé zde věří, že duše se vracejí na duších koní, a proto je před každými dveřmi nachystán kůl, k němuž je možné koně přivázat, a dvůr je poházen slámou. V našem prostředí byly obyčejně spojené s těmito dny prozaičtější. O svátcích se dvakrát zvonilo. Poprvé o půlnoci na Všechny svaté, kdy duše opouštěly očistec, a ráno na druhý den, kdy se musely do očistce vrátit. Hospodáři plnili lampy místo olejem máslem, aby si s ním mohly duše zemřelých potřít spáleniny, které utrpěly v očistci. K ochlazení duší mělo sloužit studené mléko, přichystané na stole. Ulevit jim mělo i sypání mouky do ohně. Aby se „dušičky“ nevyplašily, nemělo se zametat. Pískalo-li v kamnech, věřilo se, že dušičky pláčou. Někteří etnologové tento zvyk spojují s dávným obětováním pokrmů mrtvým a s obřadní konzumací pokrmů na počest zemřelých předků. Proto jsou tyto svátky spojené s obřadními pokrmy.

Pokračování na str. 5

Střípky z historie výroby perníku

Lidé měli vždy rádi výrazně dochucené pokrmy. Komplikovanější byl přístup k surovinám. Proto výroba, prodej a distribuce perníku byly silně spjaté s prostředím měst, kde bylo příznivé klima pro specializaci řemesel a také dobrý přístup k dálkovému trhu, neboť výroba perníku vyžadovala nejrozličnější cizokrajná koření. Proto se k nám perník začal nejprve šířit z významných městských středisek Německa (Norimberk, Frankfurt nad Mohanem), která ve zkušenostech s dálkovým obchodem mohla čerpat ještě z antické tradice. Nejstarší zmínka o perníku v Čechách přímo souvisí s Turnovem. V listině odvolávající se k roku 1335, v níž jsou vyjmenovávána privilegia a odměny pro městského rychtáře, se mimo jiné píše, že kdo prodává perník o klášterském posvícení, má rychtáři dát tři peníze (drobné mince). Ovšem, jak se znalost výroby perníkového těsta do našeho města dostala, známo není. Nabízí se verze několik – přislažování těsta medem se používalo od pradávna a pekaři tak mohli na novou technologii přijít náhodou. Mohlo se také jednat o import z Německa, kde výrobou perníku proslul především Norimberk. Výrobci medového pečiva se zpočátku sdružovali v cechovních organizacích s pekaři. Ve větších městech měli cechy samostatné. Patřili k řemeslníkům váženým a stejně jako u pekařů nebylo výjimkou, že práci zastávali stejně dobře muži i ženy. Obchodní úspěch perníkářů vždy závisel na kvalitě těsta. Každý perníkář měl své osvědčené recepty jak na jeho přípravu, tak na poměry přidávaného koření, které ovlivňovalo jeho chuť. Ve směsích koření nechyběl pepř, koriandr, anýz, zázvor, hřebíček, muškát, skořice, bezový květ ani výtažky z vonných bylin. O jakosti perníku rozhodovala především kvalita medu. Do těsta se přidával med český i dovážený. V dobách nedostatku se nahrazoval sirobem z cukrové řepy. Med na těsto se svařoval v kotli. Vychladlý se zadělával ve stírce moukou, ve které se promíchalo koření. Těsto se poté nechlo dvě až tři hodiny. Následně se nechávalo v bochnících několik týdnů odležet v chladné místnosti v moučných truhlách. To perníku přidávalo na jakosti a dobré chuti. Po odležení se do těsta přidaly kypřící látky (potaš), těsto se znovu prohnětló, vyválelo a tvarovalo buď z volné ruky, nebo se tlačilo do dřevěných řezaných forem. Vytlačené perníky se odkládaly na archy posypané moukou a stříkaly se čistou vodou. Poté se lopatami sázely do pece. Pro dosažení lesku se při pečení potíraly rozemletým a rozvařeným sladkem. Po upečení se některé druhy perníků ještě křehčily v mírně vytopené peci. Formované perníkové zboží se po upečení již dále nezdobilo. Perníky tvarované z volné ruky

Pečetidlo cechu pekařského a perníkářského, 16. století, sbírka Muzea Českého ráje v Turnově.

nebo vykrajované kovovými vykrajovátky se po upečení přizdobovaly cukrovými barevnými polevami, od první poloviny 19. století i nalepenými barevnými obrázky a pozlátky.

S prosperitou perníkářského řemesla úzce souvisel způsob prodeje perníku. Perníkáři byli již ve středověku jedni z mála potravinářských řemeslníků, kteří pracovali pro vzdálenější trhy. Jinak tomu nebylo ani v dobách následujících. Prodej zboží perníkářů byl vrchností kontrolován. Na rozdíl od jiných řemeslníků perníkáři nesměli dávat k prodeji své výrobky hokynářům. Pouze perník na strouhání bylo povoleno prodávat i v jiném nežli perníkářském krámku. Vlastní perníkářský krám ale měli jen dobře zavedení mistři. V Turnově se perníkářské krámky nacházely v dnešní Jiráskově ulici, která ještě v polovině 19. století nesla název Perníkářská (Pfefferkuchter Gasse). Hlavní odbyt perníku nacházeli perníkáři na poutích, trzích, jarmarcích, při různých zábavách a o svátcích. Komplikace perníkářům nastaly s vládou Josefa II. Reformy týkající se církevních slavností, zákazů poutí a snaha o sjednocení termínu konání Posvícení omezily počet příležitostí, kdy mohli perníkáři své výrobky prodávat, a přivedly mnoho prosperujících dílen k zániku. Přispěla k tomu i rozšiřující se tovární výroba v závěru 19. století, která s sebou nesla zjednodušení receptur i technologie výroby. Perníkářství jako samostatné řemeslo tak postupně zaniklo a splynulo s cukrářstvím. Nový zájem přinesla až 90. léta 20. století. Výroba vykrajovaných perníků zdobených polevami se díky kuchařským knihám a kursům pečení v domácnostech hodně rozšířila. Z této domácí tradice v závěru 20. století vzešlo několik výrobců, kteří začali vyrábět jak perníky zdobené polevami, tak perníky tlačené do dřevěných forem. Současní drobní výrobci tak kvalitu i krásu perníkářskému řemeslu opět vrátili.

Vladimíra Jakoubělová

Z mouky, medu a voňavého koření

Na závěr letošní návštěvní sezóny připravilo Muzeum Českého ráje v Turnově výstavu věnovanou včelařství a perníkářství v Pojizeří a Podještědí. V obou regionech mají tato úzce související řemesla dávné kořeny. Jejich tradice nebyla v historii nikdy zcela přerušena, a zvláště v posledních letech se objevila celá řada drobných producentů, kteří navazují na původní osvojené postupy práce a kteří se věnují nejen chovu včel, ale i následnému užití medu z vlastní produkce při výrobě medového pečiva. Výstava, která bude realizována ve výstavních prostorách Kamenářského domu, tak návštěvníka provede nejen historií těchto tradičních způsobů obživy, ale zároveň představí ty, kteří měli a mají zásluhu na tom, že tato řemesla v našem regionu nezahynula. Textovou část výstavy doplní předměty ze sbírky Josefa Václava Scheybala, muzeí v Hradci Králové, Jičíně, Nové Pace a Vrchlabí. Jedná se nejen o kolekci vyřezávaných dřevěných perníkářských forem, vyřezávaných klátů a včelích úlů, ale i o ukázky nářadí a náčiní, které místní včelaři a perníkáři potřebovali ke své práci. Historické doklady doplní ukázky práce současných producentů. Výstavu budou doprovázet workshopy, realizované lektory muzea ve spolupráci s mistry rukodělné výroby a nositeli tradice lidového řemesla. Návštěvníci tak budou mít možnost nejen poznat historii této tradiční výroby, ale zároveň si osvojit některé z řemeslných postupů při zpracování medu a medového pečiva.

Vladimíra Jakoubělová

Kamenářský dům
16. 11. 2023 – 7. 1. 2024

Jak vznikají hory: Tajemství deskové tektoniky

Kdybychom měli odpovědět na otázku jakým způsobem vznikají hory, tak odpověď určitě nebude jednoznačná. Horotvorné procesy označujeme termínem orogeneze, který je odvozen z řeckých slov oros (hora) a genesis (zrození), a zahrnuje všechny geologické procesy vzniku horských masivů. V geologické terminologii je orogeneze chápána jako vznik pásemných pohoří v důsledku kolize a následné deformace litosférických desek. Pokud se ale podíváme na orogenezi jako vznik topograficky pozitivního georeliéfu, zjistíme, že hory nevznikají pouze na kolizních rozhraních dvou desek, ale také mimo ně, často v důsledku tektonických dějů a/nebo vulkanické činnosti. Například na dně všech oceánů existují rozsáhlá pásemná pohoří, která svojí délkou zastíní nejvyšší pohoří na souši, přestože nevznikla kolizí dvou litosférických desek, ale naopak jejich oddalováním.

Většina geologických procesů projevujících se na povrchu naší planety je způsobena deskovou tektonikou, tzn. pohyby litosférických desek. Ty se pohybují po natavené části zemského pláště rychlostí několika centimetrů za rok, a občas dochází k jejich kolizi, která vede k vrásnění nového pohoří nebo ke vzniku aktivních vulkánů, často za doprovodu zemětřesné činnosti. V minulosti tak vzniklo území Českého masivu, které před

stovkami miliónů let dosahovalo nadmořské výšky několika tisíců metrů nad mořem. Dnes tak vznikají Alpy nebo Himaláj, jejichž dotváření stále ještě probíhá. Ale stejně jako život člověka nejsou ani hory věčné. Vnějšími vlivy dochází k jejich zvětrávání, rozpadu a postupné zkáze. Jako v minulosti proběhla tato destruktivní fáze na našem území, v současnosti probíhá v Alpách, které se nám doslova rozpadají před očima.

Výstava Jak vznikají hory: Tajemství deskové tektoniky zaujme na první pohled netradičním zpracováním na černých velkoformátových panelech, z kterých vystupují barevné ilustrace a fotografie. Panely rozdělují prostor na patnáct částí – témat, která podhalují tajemství veškerého současného vědění o struktuře a fungování naší planety. Ač svým megalomanským pojetím může výstava na první pohled budit hrůzu; na panelech nenajdete suché definice a poučky, ale mnoho zajímavých informací, často vysvětlených na příkladech z reálného světa, doplněných o četné ilustrace a fotografie pro ještě větší názornost. Výhodou je, že témata jsou zpracována v podobě několika kratších odstavců, které jsou často samonosné, stejně tak jako ilustrace nebo fotografie, takže máte možnost si vybrat témata, která vás konkrétně zajímají nebo zrovna zaujmou. Výstava představuje rozbalenou

„učebnici“ geologie, která nezačne nudit, jak tomu bývá právě u učebnic, ale naopak zábavnou formou se můžete projít tajemným světem geologie a dozvědět se, jak funguje desková tektonika, jakým způsobem vznikají sopky, zemětřesení nebo hory. Výstava je doplněna o četné interaktivní modely a edukační prvky. Jedinou výstavu máte možnost zhlédnout do 28. ledna 2024.

Jan Bubal

Komentované prohlídky výstavy:

Úterý 10. 10. / 14. 11. / 28. 11.

12. 12. / 9. 1. / 23. 1. (17:00)

Sobota 21. 10. / 18. 11. / 9. 12. / 13. 1. (14:00)

Nová lokalita středního a mladého paleolitu v Českém ráji

Archeologové Muzea Českého ráje se činili již letos na jaře, kdy byla dohlížena stavba vodovodu mezi Blatcem a Štěpánovicemi. Poblíž domu čp. 22 došlo na dně výkopu širokém 0,4 m a hlubokém přibližně 1,5 m k nalezení objektu, který byl dokumentován v takřka celém svém rozsahu. Objekt měl přibližně kruhový tvar o průměru 40 až 45 cm a hloubku asi 22 cm a jeho výplň tvořil písek s četnými drobnými uhlíky. Díky nim byl zbarvený do černošedých odstínů. Ve výplni se kromě uhlíků nenacházely žádné další artefakty. Na základě těchto faktů jej interpretujeme jako ohniště.

Asi o 120 m po svahu níže byla dokumentována vrstva zjištěná ve stěně výkopu, která se táhla ve výkopu hlubokém 1,8 m v hloubce mezi 1,35 až 1,45 m a délce asi 6–7 m. Stejně jako ohniště obsahovala písek zbarvený drobnými uhlíky do černošedých odstínů. Z obou nálezových situací jsme odebrali vzorky výplní, které jsme nechali analyzovat paleobotanikem dr. Janem Novákem a laboratorním specialistou dr. Ivetou Světlíkem. Nyní dorazily laboratorní výsledky se zajímavými údaji.

Z paleobotanického rozboru vyplynulo, že ve vzorcích značně převažoval modřín/smrk (*Larix/Picea*) s nehojným výskytem jalovce (*Juniperus*). Přítomnou vegetaci je možné

Celkový pohled na výkop směrem na obec Štěpánovice.

rekonstruovat jako světlou modřínovou tajgu, uhlíky pocházejí z glaciálního období. Radiokarbonovou analýzou pro určení stáří byly zjištěny velmi zajímavé časové údaje. Stáří datovaného vzorku odebraného z vrstvy bylo určeno do období starší než 50 172 BC, tedy dle relativní chronologie do středního paleolitu (250 000–40 000 let př. n. l.). Druhý vzorek získaný z ohniště byl datován do časového rozmezí 34 922–32 832 BC, tedy období mladého paleolitu (40 000–12 000 let př. n. l.). Oba vzorky chronologicky spadají do průběhu poslední doby ledové (zv. würm), která trvala přibližně 100 000–10 000 let př. n. l.

Roman Sirovátka

Ohniště z období mladého paleolitu dokumentované na dně výkopu.

Vrstva ze středního paleolitu tvořená pískem s uhlíky, zachycená těsně nad dnem výkopu.

Z dějin tur(nov)istiky – Hostinec U Saského dvora a hotel U Korunního prince

Jeden z nejstarších turnovských hostinců se nacházel v domě čp. 137 při ústí Hluboké ulice na náměstí. V druhé polovině 19. století nesl hostinec jméno U Saského dvora (Zum Sächsischen Hof). Od roku 1818 do roku 1871 patřil dům rodině Palmů, a proto mnozí používali také pojmenování U Palmů. Jednalo se o rozložitou budovu s vysokou střechou krytou šindelem. V přízemí byl situován šenk s vinárnou, kde se rádi scházeli turnovští karbaníci. V poschodí byl zřízen taneční sál, který svého času sloužil i jako odvodní místnost, kde se branci hlásili do armády na povinnou vojenskou službu (odvody se konaly zpravidla na jaře). Vedle hostince se v domě nacházel obchod koloniálním zbožím Josefa Černovického, do kterého se z náměstí vcházelo po schodech. V krámě nad pultem měly viset velké dřevěné mořské panny (odznaky kupců) a na nich byly zavěšeny váhy a sáčky.

Hostinec U Saského dvora, počátek 80. let 19. století.

V roce 1871 koupil dům hruboskalský sládek Jan Řezníček. Do přestavby domu na novorenesanční hotel se na počátku osmdesátých let pustil jeho syn Karel Řezníček (plány na přestavbu byly schváleny městskou radou v roce 1883). Hotel byl pojmenován na počest korunního prince Rudolfa, syna císaře Františka Josefa I., který navštívil Turnov 10. července 1871, v roce Řezníčkova odkupu domu. V den návštěvy korunního prince byla u původního hostince při ústí Hluboké ulice na náměstí postavena čestná brána opatřená velkým písmenem „R“, u které byl následník trůnu oficiálně přivítán starostou města Eduardem Vorlem. V hotelu U Korunního prince se od roku 1892 nacházela spolková místnost turnovského odboru Klubu českých turistů. Členové odboru tady pořádali schůze, cestovatelské přednášky či zábavy a vycházeli odtud na společné klubové výlety. Spolkovou místnost zde měli až do roku 1898, kdy si ji po domluvě se Sokolem přemístili do nově vystavěné sokolovny ve Skálově ulici (čp. 540).

Dobré vztahy s turnovským odborem KČT si udržoval hoteliér Eduard Schöbl, kte-

rý si hotel U Korunního prince pronajal v roce 1890. Přestavěl část podniku na elegantní kavárnu a vinárnu a před vchodem umístil stromky – posezení na zahrádce. „Vznikla tu přepychová restaurace velkoměstského rázu, která musela překvapit svým zařízením i nejnáročnějšího hosta. Okna opatřil bohatými závěsy a záclonami, ze stropu visely čtyři pětiramenné bronzové, silně zlatené lustry a střední sloup vkusně zamaskoval zrcadly v železných, umělecky provedených rámech, které sahaly až k celému sloup obepínajícímu železnému, bohatě provedenému květinovému stolu. Po každé straně sloupu visely od stropu na řetězech železné lucerny s barevnými skly“. Vybavení a dekorace ze železa provedla turnovská dílna Jana Koška. Na stěnách visely ve zlatených rámech reprodukcce obrazu mistra Jana Husa od Václava Brožíka a obrazu Oldřicha a Boženy od Františka Ženiška. Mezi vchodem a oknem do náměstí stálo Petrofovo pianino a před ním menší kulečník s mramorovým okrajem vyhotovený v turnovském truhlářském závodu Františka Šefra. Z jeho dílny pocházela i přepychová kredenc nacházející se u dveří do chodby. „Kredenc sama, vysoká, řezaná měla střed otevřený a v něm svítily čistotou stříbrné konvice, poháry a misky. Křídla její uzavřená dvířkami skrývala přechetné lahve vzácných líkerů světových značek. Nejvýše nahoře leskly se stříbrem kbelíky na led k chlazení šampaňského“.

Hotel U Korunního prince, 90. léta 19. století.

Eduard Schöbl rád k hostům přisedával a vedl s nimi sáhodlouhé konverzace. Pravidelně do hotelové restaurace docházeli lékárník a pozdější starosta města Josef Radský či první ředitel c. k. odborné školy pro broušení drahokamů Josef Malina. Hoteliér se vůbec všemožně staral o dobrou zábavu svých hostů. „Byl výborným břichomluvcem a skvěle napodobil řezání dříví, hoblování prken, zvuky různých živočichů,

kokrhání kohouta, kvokání slepic, křik sojek i bažantů, zpěv vzletajících i snášejších se skřivánka, štěkot různých druhů psů, milostné mňoukání koček, bzukot chycení mouchy v dlaní atd.“ Ovládat měl údajně i základní dovednosti hypnózy. [Citace ze vzpomínek učitele Josefa Kopala, Pojizerské listy 26. listopadu 1943]

Hoteliér Eduard Schöbl, 90. léta 19. století.

V roce 1895 stál Eduard Schöbl u založení Spolku hostinských a výčepníků pro Turnov a okolí, v jehož agendě bylo například vydávání dobrozdání k hostinským koncesím novým podnikům ve městě, vyjednávání se sládky o cenách piva či školení mladých učňů v různých odvětvích pohostinství. Hotel U Korunního prince vedl až do konce roku 1897, kdy se rozhodl přijmout novou výzvu a přestěhoval se do Prahy, kde převzal restauraci U Pokorných v Ječné ulici.

Antonín Mojsl

Týden experimentální archeologie

Také archeologie má svůj mezinárodní den a v turnovském muzeu jsme k této příležitosti připravili hned několikadenní program, který představí obor experimentální archeologie. Návštěvníky čekají přednášky a zážitkové programy. Vyzkouší si, jaké je to být pračlověkem alespoň na malou chvíli. Jak si pračlověk obstarával teplo, oblékal se či ozdobil, co jedl, jak cestoval nebo se bavil, to vše si prožijí a vyzkouší. Budou si také vyrábět nebo dokonce moci ochutnat své objevy a výrobky.

Atrium muzea
10.–14. 10. 2023
od 9.00 do 16.00 hodin

Svátek Všech svatých a Dušičky na Dlaskově statku

Pokračování na str. 1

Tradičně se pekl „dušičkový“ chléb, tzv. svaté kosti. Z bílé mouky pro rodinu, z černé mouky pro čeleď. Pekly se i „dušičky“ – čtvercové bochánky plněné povidly nebo mákem. S křesťanstvím pak souvisí rozdávání tohoto pečiva jako projevu milosrdenství. Darování pečiva chudým, dětem a žebrákům představovalo dobrý skutek, který měl zabránit utrpení duší v očistci. Zvláštní význam mělo obdarování žebráků, kteří byli považováni za jakési Boží posly, kteří se modlili za spásu duší. Svátky byly i příležitostí k tomu, aby se početné rodiny na hřbitovech sešly a společně upravily rodinný hrob. Ten se pokryl

martinská hostina a vše, co k ní patřilo. Listopad byl také obdobím posledních zábav a tancovaček před adventem, které se konaly na svátek svaté Cecílie a svaté Kateřiny. Co a jak bylo třeba na ně nachystat, to návštěvníci uvidí v čeledníku. Závěr měsíce listopadu je spojený se svátkem svatého Ondřeje. Tento přímo magický den byl vždy považován za příhodný pro věštění budoucnosti. Podobně jako u mnoha jiných křesťanských svátků, i v tomto případě má tradice věštění, spojená s tímto dnem, mnohem starší kořeny. Souvisí s kultu pohanských démonů. Jaké praktiky při předpovídání

svého dalšího osudu lidé o svatoondřejské noci prováděli, i to se na Dlaskově statku v listopadu dozvíte. Na začátku prosince pak expozice ožije přípravami na sváteční období adventu a Vánoc. Návštěvníky čeká ještě jedna novinka. Pokud zavítají na Dlaskův statek v sobotu 16. prosince, od 13. hodin na ně bude čekat horký punč, dobrý medový perník, ale také řezbář Aleš Vostřez s ukázkou řezby dřevěných forem na tlačení perníků a hudebnice Alena Tomášová, se kterou si všichni zazpíváme vánoční písně a koledy.

Vladimíra Jakouběová

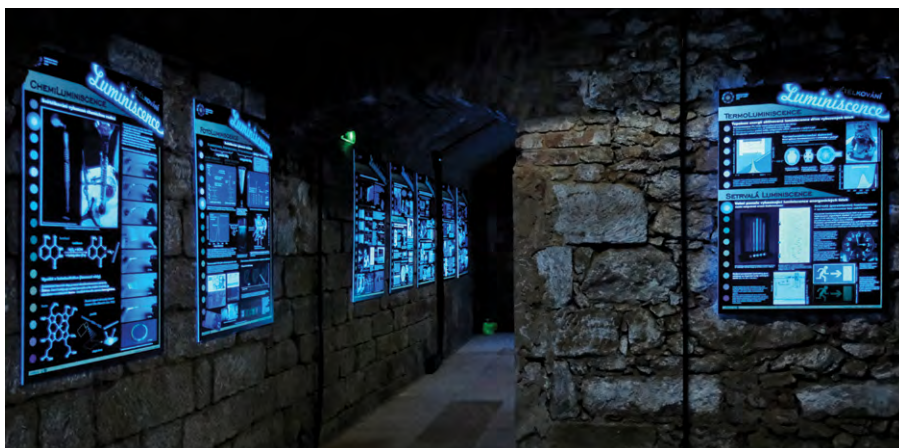
Luminiscence, aneb cesta světla

Luminiscence – cesta světla, nová instalace stálé expozice v prostorách sklepení muzea ve zrekonstruovaném domě čp. 72 zaujme návštěvníka jak svým obsahem, tak neobvyklými prostory, ve kterých je umístěna. Expozice má za úkol návštěvníka seznámit přístupnou formou, doplněnou o mnoho názorných exponátů, s jevem luminiscence, tedy světélkováním obvykle pevných nebo kapalných látek. Představte si, že přijdete do tmavého sklepení, kde svítí předměty a látky vám známé i neznámé různými barvami... a v tu chvíli si řeknete: „Jak je možné, že samovolně svítí?“ Ony zase tak samy od sebe nesvítí. Jeve luminiscence totiž vzniká excitací atomů, které lze docílit odlišnými způsoby, např. působením ultrafialových paprsků, chemickou reakcí nebo zahřátím. Podle toho, čím bylo vybuzení atomů způsobeno, roz-

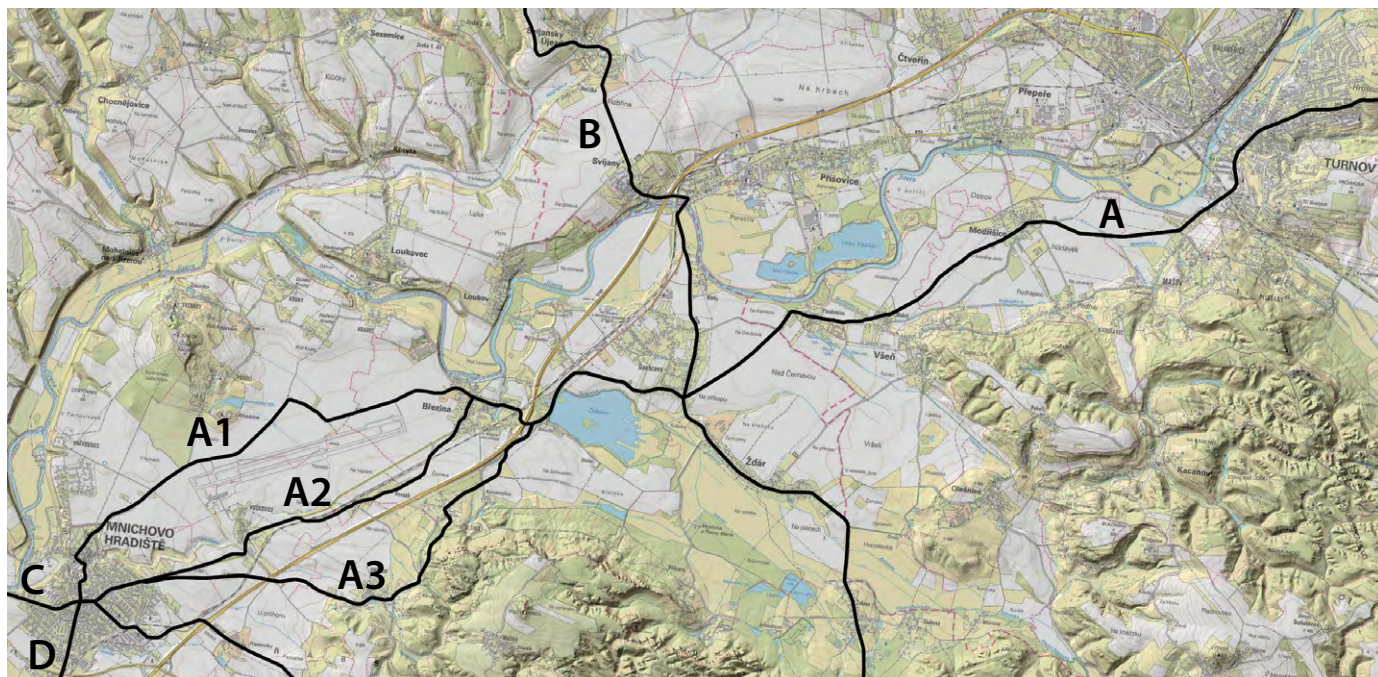
lišujeme různé druhy luminiscence, které budou na výstavě postupně představeny. Za použití bohatého obrazového materiálu a především názorných předmětů jsou představeny široké možnosti využití luminiscence ve vědě, lékařství i každodenním životě. Postupně návštěvník zjistí, že luminiscence je všude kolem nás; nyní zejména díky světelným zdrojům založeným na svítivých diodách (LED). Dozví se, anebo přímo uvidí, že schopnost světélkovat mají některé minerály, živočichové, rostliny, ale i syntetické materiály a peníze. Výstava vzniká ve spolupráci s firmou CRYTUR, spol. s r.o., autoři některých panelů jsou Ivan Pelant (FZÚ) a Jan Valenta (MFF UK). O spolupráci a zapůjčení dalších exponátů probíhají jednání s dalšími významnými firmami.

Jan Bubal

chvojm, do kterého se zapichovaly doma vyrobené papírové květiny. Další potřebné věci se nakupovaly přímo u hřbitova. Svíčkové báby tu prodávaly svíce a v našem kraji i skleněné poklopy a „františky“. Ze hřbitova se potom chodilo domů ke společnému obědu nebo malému posezení a modlitbě za zemřelé. Všechny tyto obyčeje a zvyky byly v lidovém prostředí spojené s vírou, že duše blízkých budou v tyto svátky s námi. Dlaskův statek v Dolánkách poprvé ve své historii přiblíží návštěvníkům obyčeje a zvyky, které se váží k ke svátečním dnům v listopadu. Zatímco říjen je měsícem, který krom honů a posledních lečí jiné významné obyčeje v lidovém prostředí neprovázely, v listopadu tomu bylo jinak. A právě proto se muzeum rozhodlo změnit řád návštěvních dnů – v říjnu objekt uzavřít, aby se mohl nachystat na novou expozici, která v listopadu a prosinci návštěvníkům představí tradiční zvykosloví posledních dvou měsíců v roce. Návštěvníci tak budou mít příležitost seznámit se s obyčejí, které ve vesnických událostech provázely svátky Všech svatých a Dušiček, například jaké se podomácku chystaly ozdoby na hroby bližních, i jaké se při této příležitosti peklo obřadní pečivo. Ve velké světnici Dlaskova statku pak bude instalována svato-

Kudy se jezdilo dříve IV. – Z Turnova do Mnichova Hradiště a ještě dál

V dalším díle tohoto nepravidelného seriálu se podíváme na propojení Turnova s Mnichovým Hradištěm. S městem, které je nyní nejrychleji dostupné díky dálnici D10. Nebylo tomu tak zdaleka vždy.

Město Mnichovo Hradiště založili cistercií mniši z blízkého kláštera v Hradišti někdy v průběhu třetí čtvrtiny 13. století, tedy nedlouho po založení města Turnova. Určité propojení Turnovska a Mnichovohradištska existovalo i dříve, neboť se rozhodně nejednalo o neosídlené oblasti, ale právě městská zřízení podnítila větší zájem o co nejkratší spojení, jelikož sousední poddanská města pro sebe navzájem představovala lákavou příležitost pro obchodní transakce na místních trzích. Zároveň s tím formující se feudální panství byla příslibem určitého stupně organizace společnosti a tím práce pro „obecný prospěch“. To bylo v tomto případě důležité, protože nejkratší trasa mezi Turnovem a Mnichovým Hradištěm je na jizerním levobřeží, které rozhodně není bezproblémové. Komplikací tu není jen niva dolního toku říčky Žehrovky, ale také celá řada drobných vodotečí, které zvláště ve vlhkých obdobích byly schopné rozbah-

nit široké pásy půdy. Cestu vedenou tedy proto rozhodně nelze označit za „bezúdržbovou“, zejména ne pro vozovou dopravu. Bylo potřeba materiálu a lidí, kteří by problematické úseky trasy učinili schůdnými, ideálně sjízdnými. I proto nelze počítat s nějakým kvalitním propojením Turnovska a Mnichovohradištska po levém břehu Jizery v obdobích před vrcholným středověkem. Cesta tak z Turnova vycházela příznačně nazvanou Hradištskou bránou nacházející se ve středověku v Hluboké ulici, od 16. století pak v ulici Sobotecké směrem k Mašovu (A). Její další průběh z velké části zaval čas, resp. její značné úseky byly zasypaný a rozorány pro sjednocení polí. V Mašově je tak reprezentována krátkou odbočkou slepě končící v poli. Že se jedná o historickou cestu, dnes dokládá jen barokní kamenný kříž s Ukřižovaným. Po projití Modřišicemi je situace obdobná. Jen v polích osamoceně stojí barokní kaplička a proti ní slepě končící cesta na Mokřím jsou svědky průběhu této cesty. Za Mokřím a Ploukonicemi, skrz které prošla, se cesta již přiblížila k hraně nivy Žehrovky na jižním okraji Doubravy, kde se křížila s cestou od Sobotky/Kosti na Český Dub (B).

Žehrovku přešla v místech, kde je její niva neužíší a kde (nejspíš) v 16. století byla zbudovaná hráz rybníku Žabakor. Od Březiny do Mnichova Hradiště bylo možné se následně dostat dokonce třemi cestami. Buď přes Hoškovice (A2), takřka v trase dnešní silnice č. 610, což byla nejkratší, ale zároveň jistě nejvlhčí varianta, nebo o něco delšími trasami po návrších na jihu (přes Dneboh – A3), nebo naopak na sever (pod Podolím – A1). Pak ovšem cestující nevcházeli do města ulicí Turnovskou, jako v prvních dvou případech, ale ve směru od zámku.

Po projití Mnichovým Hradištěm bylo možné pokračovat na Bělou pod Bezdězem či Mělník (C), ale hlavním směrem se stala trasa na Mladou Boleslav a přes Starou Boleslav na Prahu (D). Takto je zakreslena i v Klaudiánově mapě z roku 1518 a byla jako hlavní trasa v tomto směru používána do poslední třetiny 18. století, kdy její část od Turnova až k Žabakoru nahradila silnice přes Ohražence, Příšovice a Podolí. Od té doby začala tato cesta rychle upadat, až některé její části zmizely úplně.

Jiří Zoul Sajbt

DRINGS
PORADENSTVÍ • SOFTWARE • HARDWARE
 Dodavatel hardwaru a služeb v oblasti IT pro regionální obchodní partnery včetně Muzea Českého ráje v Turnově.
DRINGS, spol. s r. o., Turnov
www.drings.cz

Aleš Bartoš

tel. 603 315 295

www.abzlatnictvi.cz

zakázková výroba šperků

Antonína Dvořáka 321 Turnov

Stalo se před sto lety (říjen–prosinec 1923)

V obecních volbách konaných před sto lety, 16. září 1923, vyhrál v Turnově s jasnou převahou 22 mandátů občanský blok, který byl složen z členů Československé národní demokracie (10), zástupců Československé živnostensko-obchodnické strany středo-stavovské (8) a lidovců (4). Zbýlých 14 míst zastupitelstva si rozdělili národní socialisté (7), sociální demokraté (4) a komunisté (3). Turnov měl tehdy zhruba 7 000 obyvatel a odevzdáno bylo 4 346 platných hlasů. První zasedání nově zvoleného zastupitelstva se konalo 1. října 1923, na kterém všech 36 členů nejprve složil slib věrnosti Československé republice. Schůzi zahájil tradičně senior obecních starších, tedy nejstarší člen zastupitelstva – tehdy F. Drbohlav, který ve svém projevu zdůrazňoval vedení obce spravedlivé, poctivé a řídicí se směrnicí mravních zásad. Hlavním úkolem zastupitelstva byla dle jeho slov práce s vidinou společenského prospěchu obce a všechny ostatní ohledy měly ustoupit stranou. Následně byl novým starostou města zvolen turnovský advokát JUDr. Václav Šolc (1861–1932).

JUDr. Václav Šolc, starosta města, s manželkou Ludmilou.

* S podzemními plískanicemi se opět množí stesky na nevzhledné části města – teď konkrétně kolem ulice 28. října, a především na zabláčenou cestu spojující zmíněnou ulici s ulicí 5. května. Dnešní Kinského ulice byla před sto lety stále rozbahněnou stezkou, kterou tehdy kdosi nazval „Kečkemětem“. Nápad zřejmě válečných navrátilců, kteří působili v maďarském Kecskemétu a jimž stav této ulice na podzim jejich staré působiště silně připomínal. Stav jistě v deštivých dnech neprosperoval ani zdejší Kobosilova cihelna, která se rozkládala v prostoru, kde je dnes pizzerie Da Giorgio (U supa). * V rámci oslav 5. výročí vzniku republiky se konal ohňostroj a po něm efektní pochodňový průvod s hudbou od sokolovny přes náměstí na vlakové nádraží a zase zpět. Následující den ráno se ještě na náměstí konala za veliké

účasti veřejnosti vojenská přehlídka, po níž následoval projev starosty města z radničního balkónu. * Místní noviny se v tuto dobu zmiňují o přítomnosti příslušníků německé, ale i československé národnosti, kteří procházeli městem na své cestě z Německa, kde byli nuceni opustit veškerý svůj majetek, protože tamní poměry a zaměstnání jim nezaručovalo smysluplné uživení. Ustrašení lidé žádající o nocleh a trochu jídla byli pryč ve městě tehdy každodenním zjevem. * Před sto lety došlo k výkopovým pracím na náměstí, v Palackého ulici a dál, neboť se pokládal telefonní kabel od hlavní pošty (dnes Česká spořitelna) až k vlakovému nádraží. Telefonnímu spojení tato akce pochopitelně prospěla, neboť kabely již v zemi neničily sněhové vánice, veřejnost se jen podívala nad tím, proč se vše neudělalo najednou, když nedávno byly náměstí a ulice nově dlážděny. * Časnější tma dávala zase více prostoru k připomínkám ohledně kvality, resp. výpadků elektrického proudu. Nejvíce stížností adresovali občané města na podnik Ing. Možného, provozovatele elek-

trérenského zařízení u jezu na „Velké“ Jizeře, který dodával energii do větší části města. Ovšem ani druhý podnik pana Votrubce na Malé Jizeře na Trávnici nebyl bez viny. Nutno je však dodat, že městská elektrická síť vystavěná v roce 1904 již jednoduše nedostačovala.

Za sto let

Lidstvo spěje ku předu kroky mílovými. Během posledních let jezdíme na dokonalých drahách parních, elektrických, na motorech, na vzduchovozech, mluvíme a kreslíme na vzdálenost. Nakreslíme-li křivku vynálezů přítomných, snadno vybudujeme si čáru vynálezů budoucích, kupř. jak to bude u nás vypadat za sto let. Jediný pohled stačí, abychom stanovili odvrácení člověka od přírody a nahrazení činnosti manuální – strojem. Plocha měst bude

se rozšiřovati, práce zvířecí a lidská nahrazena důmyslnými stroji. (...) V nejbližších dnech projektuje se první výprava na Mars. Měsíc už je zkolonizován, tam posílají se všichni pitomci, zločinci a lidé nesnášenliví. (...) Noviny nahrazeny bezdrátovým fonografem, ostatně má každý celou stanici ve vestě nebo na uchu.

Hlasy Pojizerské, 22. prosinec 1923

David Marek

Pozdravy z Českého ráje

Nová kniha historika Antonína Mojsla, vydaná ve spolupráci turnovského muzea s vydavatelstvím Baron, se věnuje turistice a cestovnímu ruchu v Českém ráji za dob Rakouska-Uherska, tedy v poslední třetině 19. století a období před první světovou válkou. Důraz je v ní kladen především na region Turnovska, který se stal jedním z turistických center sledované oblasti. První kapitoly publikace sledují fenomény spojené s rozvojem moderní turistiky po Českém ráji, ať již rostoucí sektor služeb, nástup železnice či turistickou organizovanost, a pokouší se vykreslit obraz turistů přelomu 19. a 20. století. Další části knihy se již více věnují samotnému městu Turnovu a jeho okolí. Nastiňují fungování místních ubytovacích a stravovacích zařízení, letních bytů, turistické poptavárny, městské plovárny či služeb průvodců. Stejně je popis činnosti turnovského odboru Klubu českých turistů, který v regionu začal působit v roce 1892. Odbor naplno převzal iniciativu spojenou s organizací turistiky na Turnovsku. Kniha sleduje jeho aktivity v oblasti značení turistických cest, správy a zvelebování památek, vydávání propagačních materiálů, provozování turistických stanic a studentských nocleháren či pořádání přednášek a různých kulturních akcí. Text doplňuje na 200 obrázků ze sbírky pohlednic autora dědy Jaroslava Mojsla a sbírky fotografií a negativů turnovského muzea.

Antonín Mojsla

Výstavy a akce v říjnu, listopadu a prosinci

VÝSTAVY

Nerostné bohatství horských masivů
Kamenářský dům / 29. 6. – 5. 11. 2023

Pout' rájem: méně známé kostely Českého ráje
Atrium muzea / 29. 6. – 12. 11. 2023

Síň Viléma Veckela
Dům 72 / od 7. 9. 2023

Grafik Pavel Hlavatý: Návrat do ráje
Dům 72 / 8. 9. – 15. 10. 2023

Jak vznikají hory
Výstavní sál / 21. 9. 2023 – 28. 1. 2024

Jaroslav Klápště – Proti proudu
Dům 72 / 24. 10. – 3. 12. 2023

Z medu, mouky a voňavého koření
Kamenářský dům / 16. 11. 2023 – 7. 1. 2024

reGenerace 6
Klenotnice / 14. 12. 2023 – 4. 2. 2024

Opravdovost forem. Průřez současným českým šperkem
Dům 72 / 14. 12. 2023 – 4. 2. 2024

Rok hospodáře – Dušičky, sv. Martin, advent a Vánoce
Dlaskův statek / 1. 11. – 30. 12. 2023

AKCE

Návrat do ráje – komentovaná prohlídka výstavy / Dům 72 / 15. 10. (15.00 hod.)

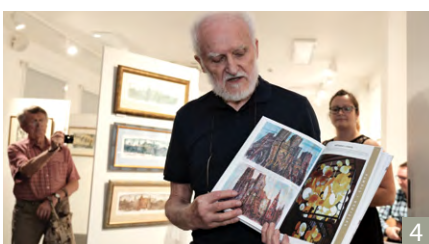
Týden experimentální archeologie
Atrium muzea / 10.–14. 10. 2023

Komentované prohlídky výstavy Jak vznikají hory / Úterý 10. 10. / 14. 11. 28. 11. / 12. 12. / 9. 1. / 23. 1. (17:00)
Sobota 21. 10. / 18. 11. / 9. 12. / 13. 1. (14:00)

Procházka za utrpením – útrpné právo
Přednáška a procházka Turnovem / 18. 10. 2023

Vánoční zpívání na Dlaskově statku
16. 12. 2023 (13.00 hodin)

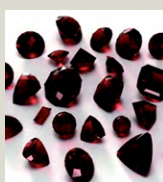
Ohlédnutí za minulým čtvrtletím

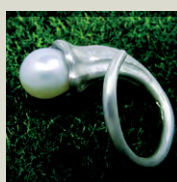
Letní měsíce se nesly opět ve znamení zábavy, akce i poučení pro děti i dospělé. Příkladem za všechny prázdninové programy jsou Řemeslné soboty na Dlaskově statku (obr. 1) nebo Lezecké čtvrtky u horolezecké expozice (obr. 2). Tím nejintenzivnějším zážitkem posledních měsíců a také splněním našeho mnohaletého přání byla realizace Výstavní síně Viléma Heckela a její slavnostní otevření 7. září. Událostí byla i sama přítomnost Heckelovy dcery Heleny. Na snímku Helena Heckelová s fotografií, na které je zachycen její otec (vlevo) s horolezcem Janem Červinkou (obr. 3). Další mimořádnou osobností, se kterou jsme se v září setkali, byl grafik Pavel Hlavatý (obr. 4), který u nás výstavou oslavil své životní jubileum. Paralelně s výstavními aktivitami běží také aktivita stavební. V září odstartovala revitalizace zadního dvora za horolezeckou expozicí, kde vznikne klidová zóna pro návštěvníky a současně také venkovní výstavní prostor (obr. 5). Závěr letní návštěvnické sezony patřil tradičně Svatováclavskému posvěcení na Dlaskově statku, tentokrát spojenému s Loutkářskou poutí (obr. 6).

Muzeum dále nabízí:

MUZEJNÍ OBCHOD
šperky a drahé kameny
sklo, bižuterie
regionální speciality
knihy, mapy
a další dárkové zboží

**ZLATNÍCI
V KAMENÁŘI**
autorské šperky
zakázková výroba
snubní prsteny
drahokamy
ukázky řemesla

DLASKŮV STATEK
Národní kulturní
památka ČR
venkovská usedlost
z časů našich
předků

Muzejní čtvrtletník vydává Muzeum Českého ráje v Turnově. Povolení MK ČR – E 15658. ISSN: 1801-4054.

Odpovědná redaktorka: Marcela Beranová, DiS. Grafická úprava, sazba: Marcela Beranová. Tisk: Tiskárna UNIPRESS, s.r.o. Svobodova 1431, Turnov, tel. 481 319 411.

Uzávěrka tohoto čísla byla 20. září 2023. Muzejní čtvrtletník je k dostání zdarma na pokladně muzea, v informačních centrech a muzeích v okolí Turnova.

Na adrese beranova@muzeum-turnov.cz si můžete objednat zaslání čtvrtletníku v elektronické podobě.

OTEVÍRACÍ DOBA MUZEA A KAMENÁŘSKÉHO DOMU: říjen–prosinec úterý až neděle od 9:00 do 16:00

DLASKŮV STATEK: ŘÍJEN ZAVŘENO, listopad–prosinec úterý až neděle od 9:00 do 16:00

VÁNOČNÍ OTEVÍRACÍ DOBA MUZEA A DLASKOVA STATKU: 24.–26. prosince zavřeno, 27.–30. prosince otevřeno od 9:00 do 16:00, 31. prosince – 1. ledna zavřeno

Změna programu vyhrazena – pro aktuální informace sledujte webové stránky, facebook a instagram muzea! Těšíme se na Vaši návštěvu.